

Світлана Луцій
Київ (Україна)

ВЕЛИКА ПРОЗА УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ 1960-Х–1980-Х РОКІВ У КОНТЕКСТІ СВІТОВОЇ РОМАНІСТИКИ

Аналізуючи розвиток великої прози діаспори другої половини ХХ століття, зокрема 1960-х – 1980-х років, можна з упевненістю сказати, що українські письменники намагалися творчо засвоїти світовий мистецький досвід, уникнувши сліпого наслідування європейської та американської літератур, не втративши при цьому національного обличчя.

Для того, щоб зрозуміти, наскільки успішною була така культурна взаємодія для української прози, наскільки вдалося українським письменникам інтегруватися в європейський культурний простір, потрібно розглянути їхню творчість у контексті світової романістики: йдеться про паралелі на рівні тематики, проблематики, образної чи жанрово-стильових систем.

Ще велика проза МУР^у окреслила європейський вектор української культури, який обрали для себе письменники Ді-Пі. Саме вони прагнули налагодити стосунки із європейськими митцями, першими розпочали діалог із представником першої еміграційної хвилі – В. Винниченком, у творах якого поєднувалися національна та загальнолюдська проблематика.

Романи І. Костецького, Ю. Косача, І. Багряного, В. Домонтовича, прозаїків Нью-Йоркської групи та ін. засвідчили зацікавлення українських письменників французьким екзистенціалізмом.

Варто наголосити на тому, що «новий роман» певним чином позначився на творах І. Костецького, прозаїків Нью-Йоркської групи. «Новий роман» увійшов у французьку літературу в середині 1950-х років і був у центрі уваги десь до кінця 1960-х років.

Головне завдання новороманістів – знайти такі мистецькі форми, що дозволять найбільш точно передати відчуття особистості, якій ставало все більше незатишно в чужому й байдужому світі. Творці «нового роману» використовують нові прийоми та засоби, відмовляються від принципу життєподібності, від героя, від хронологічно організованого сюжету. Часто сюжетом творів був рух певних текстових фрагментів, показ так званої «арматури тексту», яка раніше приховувалася митцями. Техніка «потoku свідомості» присутня у творах Ж.-П. Сартра, С. Беккета, Н. Саррот, К. Сімона та ін. Ці прийоми зустрічаються у великій прозі І. Костецького, Ю. Тарнавського, Е. Андіївської.

Загалом вплив «нового роману» на велику прозу діаспори незначний. На мою думку, українським прозаїкам ближчими були традиції та здобутки французького психологічного роману з його інтересом до проблеми особистості, родини, шлюбу, які руйнуються під впливом суспільства. Романістика української діаспори також виявляє увагу до таких проблем. Однак особистість у романах українських прозаїків найчастіше потерпає від тиску тоталітарного радянського суспільства або від чужого середовища, у якому вона опинилася після переїзду з таборів Ді-Пі. Отже, український психологічний роман зближується із французьким у площині дослідження невлаштованої самотньої особистості.

Постмодернізм в європейських літературах почав формуватися в 1940-х роках, після Другої світової війни, але 1960-х роках окреслився магістрально й отримав чітке визначення. У прозі І. Костецького, письменників Нью-Йоркської групи, зокрема Ю. Тарнавського та Е. Андіївської, зустрічаються деякі постмодерністські прийоми. Йдеться про інтертекстуальність на образному, текстовому, сюжетному рівнях, іронію, алюзії, звернення до пародії, гру з часом, модернізацію уже усталених мовних конструкцій та ін.

Оскільки з таборів Ді-Пі до Канади переселилося найбільше українців (за даними дослідників 150-175 тисяч), то надзвичайно важливо простежити взаємодію канадської та української романістики другої половини ХХ століття. Одна з центральних проблем

канадського роману – проблема пошуку та збереження ідентичності. Український роман також звертався до проблеми збереження ідентичності в умовах еміграції. У канадській та українській прозі акцент робився на висвітленні взаємин людини і землі, однак в українській літературі ця тема не була першочерговою. Увага українських прозаїків насамперед зосереджувалася на взаєминах особистості з тоталітарною машиною та боротьбі з нею.

Тема життя українців на канадській землі, «вростання» у нове середовище порушена у прозі І. Киріяка, У. Самчука, І. Бондарчука та ін.

Однією з ключових проблем романістики Канади була проблема стосунків між представниками різних еміграційних хвиль, виживання родини в умовах еміграції. Стильова палітра канадської романістики другої половини ХХ століття досить розмаїта: неокласицизм, романтизм, експресіонізм.

Тема «людина-земля» поширена також і в американській літературі. Т. Денисова, авторка «Історії американської літератури», слушно стверджувала: «Органічна зв'язаність із землею і природою зближує літературу американського Півдня з українською, обумовлює той глибокий інтерес до творчості південних письменників, особливо Фолкнера, котрий сприяв і перекладам, і критичній рецепції цієї літератури».

У обох літературах, українській та американській, особистість розглядається з позицій різних вчень: екзистенціалізму, фрейдизму, абсурдизму.

Американська література 1960-х – 1970-х років проявила небувалий інтерес до мемуарів, науково-популярної продукції. Упродовження факту стало одним із завдань. Ця тенденція збереглася й у 1980-х роках, вона якраз і зближує американську та українську літератури. Остання відзначилася великою кількістю мемуарів. Численні романи мали потужний автобіографічний струмінь, адже прозаики хотіли зафіксувати на папері побачене й пережите. В українській літературі важливе місце займають автобіографічні твори, автори яких розповідають про пережите в сталінські часи та за часів німецької окупації. Серед жанрів великої прози можна

виділити автобіографічну повість, мемуарно-біографічний роман, роман-виховання, роман-хроніку, соціально-психологічний та соціально-побутовий роман.

Антивоєнна тематика також притаманна обом літературам, які зображали трагедію особистості, що опинилася в горнилі війни. Українські письменники зосереджувалися в основному на зображенні Першої та Другої світової війни, американські ще й акцентували увагу на війні у В'єтнамі.

Американська та українська романістика виявили неабияке зацікавлення історією. Це пошук власного коріння, власного роду, осмислення сучасної історії крізь призму минулого.

Стильова палітра великої прози діаспори істотно збагатилася шляхом модернізації вітчизняних традицій та під впливом європейського культурного досвіду, йдеться зокрема про німецький експресіонізм, французький сюрреалізм тощо.

Культурно-мистецький досвід взаємодії з Європою та Америкою, набутий українською еміграцією протягом другої половини ХХ століття, на сьогодні надзвичайно актуальний і потрібний.

Список основних джерел та літератури:

1. Денисова Т.Н. Історія американської літератури ХХ століття. – К. : Довіра, 2002.